

Utrikesutskottets betänkande

1987/88:1

om nedrustning

UU

1987/88:1

Motioner

I motion 1986/87:U401 av Stig Gustafsson och Hans Göran Franck (s) hemställs

1. att riksdagen uttalar sig för ett internationellt avtal eller konvention om icke första bruk av atomvapen, som alla länder uppmanas ansluta sig till,
2. att riksdagen hos regeringen begär initiativ, helst tillsammans med övriga nordiska länder, till en internationell överenskommelse eller konvention om icke första bruk av atomvapen i enlighet med vad som anges i motionen.

I motion 1986/87:U403 av Lars Werner m. fl. (vpk) hemställs

1. att riksdagen begär att regeringen som villkor för främmande örlogsbesök begär skriftliga garantier för att de gästande fartygen ej är utrustade med kärnvapen,
8. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen föreslagits om en internationell konvention om förbud att militarisera rymden,
9. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen föreslagits om att avmilitarisera det nordiska området,
10. att riksdagen uttalar sitt stöd för femkontinentgruppens förslag angående förbud mot och kontroll av efterlevnaden av ett förbud mot kärnvapenprovsprängningar.

I motion 1986/87:U404 av Margareta Persson och Sylvia Pettersson (s) hemställs att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om garantier för att kärnvapen inte finns ombord vid utländska flottbesök i Sverige.

I motion 1986/87:U405 av Ingela Mårtensson m. fl. (fp) hemställs

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen sägs om krav på tillstånd från svenska regeringen vid utländska flottbesök,
2. att riksdagen föreslår att regeringen i detta ärende tar initiativ till överläggningar med andra kärnvapenfria stater för att nå en gemensam policy.

I motion 1986/87:U406 av Evert Svensson m. fl. (s) hemställs att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om

skriftliga garantier att kärnvapen inte medförs vid flottbesök i svenska hamnar.

UU 1987/88:1

I motion 1986/87:U410 av Margaretha af Ugglas m. fl. (m) hemställs

1. att riksdagen beslutar begära att regeringen inom ESK-processen noggrant bevakar balansen mellan de olika sakområdena på sätt som i motionen anförts,

2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts beträffande överväganden av behov av eventuella särbestämmelser för NN-staterna inom ESK,

3. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om de marina rustningarna,

4. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om inriktningen av det svenska arbetet i CD:s förhandlingar om s. k. negativa säkerhetsgarantier,

5. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om fortsatta ansträngningar att åstadkomma realförhandlingar i CD om ett fullständigt kärnvapenprovstopp,

6. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om initiativ inom det s. k. femkontinentsinitiativet,

7. att riksdagen hos regeringen begär att i det svenska arbetet för att förstärka generalsekreterarens roll även möjligheterna att därigenom åstadkomma effektiva kontrollprocedurer i vad gäller efterlevnaden av C- och B-vapenförbud beaktas,

8. att riksdagen hos regeringen begär en bättre anpassning av den svenska nedrustningspolitiken och dess arbetsformer till den svenska säkerhetspolitikens krav i enlighet med de riktlinjer som i motionen anförts.

I motion 1986/87:U411 av Bengt Westerberg m. fl. (fp) hemställs

1. att riksdagen beslutar att som sin mening ge regeringen till känna vad i motionen anförts beträffande svensk säkerhetspolitik,

2. att riksdagen beslutar att som sin mening ge regeringen till känna vad i motionen anförts om behovet av att Sverige fortsätter att aktivt verka för ett förbud mot utveckling, produktion och lagring av kemiska vapen samt förintande av befintliga lager,

3. att riksdagen beslutar att som sin mening ge regeringen till känna vad i motionen anförts om behovet av initiativ i FN till ett internationellt system för registrering, kontroll och begränsning av den internationella vapenhandeln,

4. att riksdagen beslutar att som sin mening ge regeringen till känna vad i motionen anförts beträffande en kärnvapenfri zon i Norden,

5. att riksdagen beslutar att som sin mening ge regeringen till känna vad i motionen anförts om behovet av balanserade framsteg i ESK-samarbetet i vad gäller ekonomi och miljö samt särskilt mänskliga rättigheter,

6. att riksdagen beslutar att som sin mening ge regeringen till känna vad i motionen anförts om fortsättning och inriktning av Stockholmskonferensen.

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som anförts om en ökad finansieringsandel för Sverige av FN:s verksamhet, samt vad som anförts om nordisk samordning av frågan,

2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om program för nedrustning av kärnvapen,

3. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som anförts om fullständigt kärnvapenprovstoppsavtal,

4. att riksdagen som sin mening ger regeringen i uppdrag att ta initiativ till förbud mot kryssningsmissiler,

5. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om internationella förhandlingar för att förhindra kapprustning i rymden,

6. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som anförts om konvention om radiologiska vapen angående förbud mot angrepp på kärnkraftverk,

7. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som anförts om åtgärder för att förhindra spridning av kärnvapen via kärnkraftsteknik och kärnkraftsavfall,

8. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om en heltäckande konvention om kemiska vapen,

9. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om FN-studie av användningen av kemiska vapen i Afghanistan,

10. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om marin rustning,

11. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts angående förhandlingar om begränsning av konventionella vapen,

12. att riksdagen hos regeringen begär initiativ i FN angående bortskaffande av kvarlämnad krigsmateriel,

13. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om konkretisering av ESK-processen,

14. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om en parlamentarisk arbetsgrupp för kärnvapenfri zon i norra Europa,

16. att riksdagen hos regeringen begär initiativ i syfte att få till stånd internationella regler för den internationella vapenhandeln.

I motion 1986/87:U414 av Bertil Måbrink m. fl. (vpk) hemställs att riksdagen hos regeringen begär initiativ för att Sverige tillsammans med övriga neutrala stater i Europa får frågan rättsligt prövad om bruk, framställning och innehav av kärnvapen är förenligt med innehållet i nu gällande konventioner.

I föreliggande betänkande behandlas de nedrustningsmotioner som väcktes under den allmänna motionstiden i början av 1987. Flertalet yrkanden berör ämnen som utskottet behandlat i tidigare betänkanden, senast i UU 1986/87:4. Utförliga redogörelser har därvid lämnats såväl för organisationen av nedrustningsarbetet inom och utanför FN-systemet som för sakläget på de olika förhandlingsområdena. Utskottet hänvisar till de allttjämt gällande allmänna beskrivningar som gjorts i dessa betänkanden och lägger i det följande viss vikt vid den utveckling som ägt rum under det gångna året.

Läget i nedrustningsförhandlingarna

Förhandlingar om rustningsbegränsningar och nedrustning förs dels direkt mellan supermakterna, dels i internationella organ, främst FN och nedrustningskonferensen i Genève.

De bilaterala förhandlingarna mellan USA och Sovjetunionen gäller för närvarande huvudsakligen tre områden: medeldistansmissiler (INF), strategiska vapen (START) och rymdförsvär. Sedan en tid ingår också frågan om ett stopp för kärnvapenprov i dessa bilaterala överläggningar.

På det förstnämnda området har ett betydelsefullt genombrott ägt rum i och med överenskommelsen den 18 september 1987 mellan USA:s och Sovjetunionens utrikesministrar att dra tillbaka och förstöra alla landbaserade medeldistansmissiler som de båda länderna förfogar över. Överenskommelsen är bilateral; Storbritanniens och Frankrikes kärnvapen berörs således inte.

Med medeldistansvapen avses sådana kärnvapen som bärs av missiler med 500–5 500 km räckvidd. Den nu föreliggande överenskommelsen omfattar för det första medeldistansvapen med lång räckvidd (LRINF, 1 000–5 500 km). I denna grupp ingår på USA:s sida Pershing 2 och kryssningsmissiler samt på Sovjetunionens sida missiler av typ SS-20 och SS-4. Sammanlagt är det fråga om drygt 400 amerikanska och ca 1 600 sovjetiska stridsspetsar. Detta är de vapen som innefattades i den av USA år 1981 framlagda "nollösningen". Vidare omfattar överenskommelsen medeldistansmissiler med kort räckvidd (SRINF, 500–1 000 km) vilka på USA:s sida är 72 Pershing 1 samt på Sovjetunionens sida 50 SS-23 och uppskattningsvis 100 SS-12. (Stridsspetsarna till Pershing 1 ägs av USA men själva missilen av Förbundsrepubliken Tyskland, varför överenskommelsen även fordrade ett beslut av västtyska regeringen i detta stycke.)

Uppgörelsen är global; den avser även de sovjetiska missiler som är placerade i Asien. Endast landbaserade missiler berörs; utanför uppgörelsen har lämnats de kryssningsmissiler som skjuts ut från fartyg eller flygplan. Vapen med mycket kort räckvidd (s. k. taktiska kärnvapen inkl. slagfältskärnvapen för 0–500 km) berörs inte liksom inte heller interkontinentala (strategiska) kärnvapen. Båda sidor förfogar över ett mycket stort antal vapen av dessa och ytterligare några kategorier. INF-uppgörelsen omfattar därmed kvantitativt endast några få procent av den totala kärnvapenarsenalen.

Överenskommelsen mellan USA och Sovjetunionen har formen av en principdeklaration. Väsentliga preciseringar återstår ännu att göra, såsom takten för tillbakadragandet och utformningen av den kontroll som blir nödvändig för att fastställa att beslutet efterlevs. Av kommunikén från den 18 september framgår att de båda ländernas delegationer i Genève nu skall arbeta intensivt för att lösa de tekniska problem som återstår innan ett avtal kan undertecknas. Vidare framgår av kommunikén att frågan om en 50-procentig reduktion av de strategiska vapnen skall ägnas särskild uppmärksamhet inom ramen för de fortsatta förhandlingarna i Genève om rymdkrigföring och om kärnvapen. Kommunikén erinrar också om att parterna enats om att före den 1 december inleda bilaterala förhandlingar i provstoppsärendet.

Utrikesministrarna skall ånyo träffas under andra hälften av oktober, i Moskva, för att gå igenom resultatet på dessa och andra samarbetsområden. Vid ett toppmöte under hösten mellan president Reagan och generalsekreterare Gorbatsjov skall ett avtal om medeldistansmissiler skrivas under.

I förhandlingarna om strategiska vapen (START) har både USA och Sovjetunionen under sommaren presenterat avtalsutkast. I fråga om maximiantalet tillåtna vapenbärare resp. stridsspetsar är parterna överens men däremot inte beträffande antalet stridsspetsar på olika slag av vapenbärare, där Sovjetunionen motsatt sig avtalsutfästelser. På sovjetisk sida håller man också fast vid en restriktiv tolkning av ABM-avtalet (Anti Ballistic Missiles) som villkor för ett avtal om strategiska vapen.

Att förhindra att USA upprättar ett rymdbaserat system för försvar mot ballistiska missiler (SDI) har varit ett centralt mål för Sovjetunionen i detta förhandlingskomplex. Kopplingen strategiska vapen—rymdvapen är sålunda stark. Sovjetunionen har i sitt senaste rymdvapenutkast upprepat kravet på ett tioårigt ömsesidigt åtagande att inte frånträda ABM-avtalet liksom kravet på att rymdvapenforskningen skall begränsas till laboratorier på marken. Vid den amerikanske utrikesministerns besök i Moskva i april föreslog USA ett sjuårigt ömsesidigt åtagande att inte frånträda ABM-avtalet under förutsättning att de båda länderna enas om ett START-avtal.

Beträffande eventuella förhandlingar om kortdistansmissiler är det ännu osäkert när och i vilket forum sådana kan komma att inledas. Sovjetunionen menar att de skulle kunna tas upp tillsammans med konventionella vapen i förhandlingar mellan de båda militärallianserna, helst inom ESK:s ram, medan USA synes föredra att förhandlingarna på detta område får anstå till dess resultat uppnåtts om bl. a. strategiska kärnvapen. Överläggningar om ömsesidig reduktion av konventionella styrkor och vapen i Centraleuropa har sedan 1973 pågått i Wien mellan NATO och Warszawapakten. Parterna anses ha närmat sig varandra i vissa sakfrågor, men någon konkret överenskommelse, ens av begränsad omfattning, har hittills inte kunnat nås. En del av svårigheterna har visat sig ligga i att tillämpningsområdet är begränsat och att förstärkningsresurserna utanför detta område, som inte kan snabbt verifieras, skulle kunna förändra förutsättningarna för ett avtal. Det sovjetiska förslaget i april förra året om förhandlingar om konventionell nedrustning i ett utvidgat område "från Atlanten till Ural" uppfattades därför som ett konstruktivt sätt att komma ifrån svårigheterna i MBFR och

accepterades snabbt av västsidan. I juni 1986 hade Warszawapaktstaterna preciserat sin gemensamma inställning i den s. k. Budapestappellen. En samlad NATO-position godkändes i december 1986, den s. k. Brysseldeklarationen. Vid ESK:s uppföljningsmöte i Wien har dessa deklarationer kommit att utgöra bakgrunden till diskussioner om en ny förhandling av konventionell nedrustning som komplement till fortsättningen av de förhandlingar om förtroende- och säkerhetsskapande åtgärder som resulterade i Stockholmsdokumentet i september 1986 (se vidare nedan). Med denna uppläggning av kommande förhandlingar har parterna i praktiken också deklarerat att de mångåriga MBFR-förhandlingarna inte längre är meningsfulla.

Nedrustningskonferensen i Genève (CD), i vilken 40 stater, däribland Sverige, deltar har till huvuduppgift att förhandla i syfte att uppgå överenskommer om allmän och fullständig nedrustning under effektiv internationell kontroll. På dagordningen står för närvarande främst följande delfrågor: fullständigt provstoppsavtal, förbud mot kemiska vapen, förbud mot radiologiska vapen, samt förhindrande av kapprustning i rymden.

Frågan om ett fördrag om fullständigt provstopp, vilket alltså skulle omfatta även underjordiska prov, har under mer än tjugo år behandlats i CD och dess föregångare utan att något genombrott kunnat ske. Sverige, som aktivt verkar för att få till stånd en sådan överenskommelse lade 1983 senast fram ett utkast till fullständigt provstoppsavtal. Sverige är vidare ordförande i en expertgrupp inom konferensens ram avseende ett internationellt nätverk för seismologiska mätningar i syfte att kontrollera ett provstoppsavtal (se vidare UU 1986/87:4 s. 6). Ämnet intar också en central plats inom det s. k. sexnationsinitiativet.

Provstoppsfrågan var även föremål för förhandlingar vid toppmötet i Reykjavik och har senare diskuterats i en amerikansk-sovjetisk arbetsgrupp i Genève med anknytning till kärnvapenförhandlingarna. Sovjetunionen deklarerade 1985 ett ensidigt moratorium för kärnexplosioner men återupptog kärnvapenproven i februari 1987.

Förhandlingarna i CD om ett förbud mot kemiska vapen har gjort betydande framsteg under senare tid. Det råder numera enighet om att en konvention bör innehålla förbud mot utveckling, produktion, förvärv, lagring, innehav och överföring av kemiska vapen samt att parterna skall förstöra existerande lager. Till de svåraste frågorna hör, även på detta nedrustningsområde, kontroll av efterlevnaden. Framför allt USA har krävt omfattande bestämmelser och framlagt långtgående förslag i vad gäller t. ex. inspektion på anfordran. Sovjetunionen har under förhandlingens gång gått dessa önskemål till mötes. Ett annat svårt problem gäller förstörelsen av kemivapenlager. Sovjetunionen har nu accepterat att uppge omfattningen av sina lager, vad de innehåller, samt deras lokalisering. En komplikation som tillkommit är Frankrikes krav på att kunna upprätthålla s. k. säkerhetslager och viss produktionskapacitet under avvecklingsperioden. Sverige innehar under år 1987 ordförandeposten i kemivapenkommittén och har därmed

påtagit sig ett särskilt ansvar för arbetet på att få till stånd ett globalt förbud mot kemiska vapen.

UU 1987/88:1

Inom CD pågår också arbete på en traktat om förbud mot radiologiska vapen, dvs. sådana som bygger på användning av radioaktiv strålning. Sverige har föreslagit att ett framtida avtal mot radiologiska vapen också skall innehålla fullständigt förbud mot angrepp på civila kärnkraftsanläggningar för att förhindra spridning av radioaktivitet därifrån. År 1984 framlade Sverige ett avtalsutkast omfattande såväl radiologiska vapen som förbud mot angrepp på kärnenergianläggningar. Även om det finns brett stöd för tanken på förbud mot dylika anfall är det ännu oklart om det går att få till stånd en gemensam traktat för bägge aspekterna på frågan. För närvarande behandlas de var för sig i två arbetsgrupper under samma dagordningspunkt.

Riskerna för kapprustning i rymden har ägnats stor uppmärksamhet under senare år. Rymden används redan i dag för militära syften, främst genom satelliter för såväl underrättelseinhämtning som styrnings-, sambands- och kontrolländamål. Intresset har under senare år knutits till riskerna med utveckling av rymdvapen, dvs. vapensystem för bekämpning av satelliter (ASAT-system), helt eller delvis baserade i rymden, och rymdbaserade försvarssystem mot ballistiska interkontinentala kärnvapenmissiler. Det är ett system av sistnämnda slag som det amerikanska militära forskningsprogrammet för rymdförsvär (SDI) syftar till att utveckla. Det finns ett starkt intresse att behandla denna fråga i CD så att ämnet inte exklusivt förbehålls supermakternas bilaterala förhandlingar (jfr ovan). Flera andra stater, t. ex. Frankrike, Förbundsrepubliken Tyskland och Japan, har egna avancerade rymdprogram. Vid sin session i våras beslöt CD att återinrätta den kommitté för förhindrande av kapprustning i yttre rymden som tillsattes 1985. Kommitténs mandat är av utredande karaktär.

Överläggningar om nedrustningsfrågor förs även i FN, men organisationen är inte i första hand ett forum för förhandlingar. I generalförsamlingens första utskott framläggs och behandlas resolutioner på hela nedrustningsområdet. Under församlingens möte 1986 antogs ett drygt sextiototal resolutioner. Sverige var medförslagsställare till 20 av dessa och introducerade därtill fyra egna resolutionsförslag om resp. militär forskning och utveckling, marin kapprustning, Stockholmskonferensen samt om konventionen om förbud mot särskilt inhumana vapen.

På initiativ av vissa alliansfria stater och med stöd av bl. a. Sverige antog generalförsamlingen också, enhälligt, en resolution varigenom beslöts att år 1988 hålla en tredje extra generalförsamling ägnad nedrustning.

Inom FN arbetar också en särskild nedrustningskommission (UNDC), i vilken samtliga FN:s medlemsstater kan delta. Inte heller i UNDC förs emellertid konkreta förhandlingar, utan den är snarare att betrakta som ett forum för diskussion. Vid det senaste mötet i maj 1987 behandlades bl. a. frågor om minskning av militära utgifter, marin kapprustning, Sydafrikas nukleära kapacitet, kärnvapenkapprustningen, konventionell nedrustning.

verifikation samt FN:s roll på nedrustningsområdet.

UU 1987/88:1

Här må slutligen även nämnas den särskilda FN-konferens om sambandet mellan nedrustning och utveckling som anordnades i New York den 24 augusti–den 11 september 1987. Dagordningen omfattade huvudsakligen tre problemkomplex: sambandet mellan nedrustning och utveckling, militärutgifternas ekonomiska och sociala konsekvenser samt åtgärder för att frigöra ytterligare resurser för utveckling. Konferensen samlade 149 av FN:s medlemsländer samt ett stort antal statliga och icke-statliga organisationer. USA deltog inte under motiveringen att det knappast fanns ett omedelbart samband mellan nedrustning å ena sidan och utveckling å den andra.

Överläggningarna, som fördes i tre arbetsgrupper, ledde till att konferensen enhälligt antog ett slutdokument i vilket deltagarna fastslår att det råder ett samband mellan nedrustning och utveckling, bestående däri att kapprustningen konkurrerar om samma resurser som utvecklingsarbetet.

Dokumentet, som återges som bilaga till detta betänkande, innehåller vidare ett handlingsprogram som bl. a. behandlar behovet av att stärka FN:s roll i nedrustnings- och utvecklingsarbetet. Medlemsregeringarna rekommenderas också att utarbeta studier om förutsättningarna för en övergång från militär till civil produktion, dvs. utredningar av det slag som Sverige för egen del gjort genom betänkandet "Med sikte på nedrustning" (SOU 1984:62).

ESK och europeiska nedrustningsförhandlingar

Konferensen om säkerhet och samarbete i Europa (ESK) beslöt vid sitt andra uppföljningsmöte i Madrid att en särskild "Konferens om förtroende- och säkerhetsskapande åtgärder och nedrustning i Europa" skulle hållas. Dess första fas blev Stockholmskonferensen. Det nu pågående tredje uppföljningsmötet i Wien har bl. a. till uppgift att utvärdera resultatet av Stockholmskonferensen. Sveriges principiella ståndpunkt är att Madridmandatet bör utvidgas till att omfatta även nedrustningsåtgärder, att ESK-processen bör omfatta även nedrustningsförhandlingar och att de neutrala och alliansfria staterna följaktligen skall medverka i dessa.

Nedrustningsåtaganden från, som det uttryckts, "Atlanten till Ural" och förändringar i de militära förhållandena i vår del av Europa kan självfallet påverka Sveriges säkerhet och försvarsplanering. För svensk del vill vi därför kunna bevaka våra säkerhetspolitiska intressen i de kommande förhandlingarna. Vi har samtidigt konstaterat att de båda alliansernas företrädare i sina olika utspel accepterat att NN-staterna, med sina särskilda försvarsförhållanden, inte inledningsvis bör beröras av några nedrustningsåtgärder.

I Budapestappellen resp. Brysseldeklarationen har, som ovan redan framgått, de båda militärallianserna var för sig föreslagit förhandlingar om konventionell nedrustning i Europa. Brysseldeklarationens förslag innebär att framtida nedrustningsförhandlingar skall föras uteslutande mellan de allierade staternas företrädare och utanför ESK-ramen, medan NN-staterna endast skall informeras om utvecklingen i processen. Warszawapaktstaterna har officiellt föreslagit att förhandlingar om såväl förtroende- och säkerhetsskapande åtgärder som nedrustning skall föras mellan alla de 35 ESK-staterna.

NATO-länderna vill få till stånd två skilda förhandlingar, en mellan de 23 inom allianserna om den konventionella styrkebalansen, och en i 35-statskretsen om förtroende- och säkerhetsskapande åtgärder som en fortsättning på Stockholmskonferensen. Förhandlingarna skall dock båda äga rum inom "ESK-processens ram". NN-staterna skall informeras om 23-statsförhandlingarna inför varje förhandlingsomgång och om resultatet av förhandlingarna vid ESK:s nästa uppföljningsmöte. Båda förhandlingarnas mandat skall återspeglas i slutdokumentet från Wienmötet, men endast 35-statsförhandlingens mandat skall återges i sin helhet och således godkännas av hela ESK-kretsen. Mandat, procedurregler och resultat avseende 23-statsförhandlingarna skall emellertid inte kunna påverkas av de övriga ESK-staterna. Det västliga förslaget med två separata förhandlingar presenterades i juli.

NN-staterna har under det gångna året förgäves sökt utforma en gemensam ståndpunkt beträffande de framtida europeiska nedrustningsförhandlingarnas anknytning till ESK. Sedan det visat sig omöjligt att nå enighet om ett gemensamt förslag lade Sverige till sist, under sessionens sista dag, fram ett eget förslag om Stockholmskonferensens fortsättning, vilket stöddes av flera NN-stater.

Förslaget utgår från – och accepterar följaktligen – att två separata men samtidiga förhandlingar skall inledas och föras i samma stad. Syftet är att tydligare inordna förhandlingarna om konventionell nedrustning i ESK-processen för att hålla möjligheten öppen att i framtiden återföra den till 35-statskretsen i enlighet med Madridmötets beslut år 1983. De särskilda möten som enligt västförslaget skall anordnas av de 23 för utbyte av åsikter och information med utanförstående stater föreslås av Sverige äga rum i samma forum som förhandlingen mellan de 35 ESK-staterna om förtroende- och säkerhetsskapande åtgärder. Vidare föreslås en rad praktiska arrangemang för att underlätta en regelbunden informationsöverföring till och åsiktsutbyte med de utanförstående ESK-staterna.

Utskottet

Svensk nedrustningspolitik

Sveriges deltagande i det internationella nedrustningsarbetet och de många olika förslag till konkreta nedrustningsåtgärder som vi stött eller själva presenterat syftar ytterst till att öka vårt eget lands säkerhet genom att minska spänningen i världen och reducera det militära hotet mot vårt nationella oberoende. Målet för de svenska nedrustningssträvandena är att få till stånd internationell nedrustning i former som inte ger någon part ett övertag, men väl ökad säkerhet åt det internationella samfundet som helhet. Gemensam säkerhet ger en tryggare värld än en politik grundad på kärnvapenavskräckning.

Genom vårt långvariga engagemang i internationella nedrustningsförhandlingar har vi också haft goda förutsättningar att spela en aktiv och konstruktiv roll på detta område. Sveriges alliansfria ställning, i förening med teknisk kunskap i många av nedrustningsförhandlingarnas sakfrågor,

har många gånger givit oss särskilda möjligheter till insatser. Frågor rörande rustningsbegränsning och nedrustning har på detta sätt blivit ett viktigt tillämpningsområde för aktiv svensk utrikespolitik såväl i FN och i nedrustningskonferensen i Genève som i regionala förhandlingar och då särskilt konferensen om säkerhet och samarbete i Europa, ESK. Dessa nedrustningssträvanden stöds av en bred och engagerad opinion i vårt land.

I motion U411 (fp) lämnas bl. a. en kortfattad beskrivning av Sveriges säkerhetspolitiska mål och de olika medel som står till buds för att uppfylla dessa mål.

Utskottet delar uppfattningen att försvarspolitik och utrikespolitik, i vilken senare bl. a. ingår nedrustningspolitik, handelspolitik och biståndspolitik, utgör de centrala elementen i svensk säkerhetspolitik. Sveriges aktiva arbete på dessa områden bör sålunda vara ett självklart och viktigt långsiktigt led i denna politik. Yrkande 1 i motion U411 får anses besvarat med hänvisning till vad utskottet anfört.

De nordiska länderna framstår för svensk del i många fall som självklara samarbets- och samrådsparter i nedrustningsarbetet. De nordiska staterna har ett gemensamt intresse att trygga en fortsatt lugn och stabil situation i norra Europa. Ett mål är också att inom ramen för de enskilda ländernas skilda säkerhetspolitiska lösningar begränsa stormaktsnärvaron och därmed minska risken för konfrontation i det nordiska området. Som exempel på nordiska initiativ på nedrustningsområdet under senare år kan nämnas det gemensamma uppträdandet inför icke-spridningsfördragets (NPT) tredje översynskonferens och den gemensamma uppvaktningen till icke anslutna stater att ändra sin hållning till NPT. Vid FN-konferensen nyligen om sambandet mellan nedrustning och utveckling framlades likaledes ett gemensamt nordiskt arbetspapper.

Ett viktigt led i svensk säkerhetspolitik är ansträngningarna att minska kärnvapenhotet i närområdet. Syftet med förslaget om en kärnvapenfri zon i Norden är främst att förbättra vår och de övriga nordiska ländernas säkerhet. Denna fråga behandlas i partimotionerna U403 (vpk), U411 (fp) och U413 (c).

En nordisk zon är ett regionalt arrangemang som berör flera skilda staters, i första hand de nordiska ländernas men också maktblockens, förhållanden. En kärnvapenfri zon förutsätter en kombination av å ena sidan åtaganden från de nordiska staterna, å den andra åtgärder och åtaganden från kärnvapenmakterna – utan att för den skull få formen av ett avtalsförhållande med kärnvapenmakterna.

Under en följd av år har ett enigt utskott, med bifall från riksdagen, i fråga om en kärnvapenfri zon i Norden uttalat följande:

Utskottet finner det tillfredsställande att de nordiska regeringarna, utifrån sina olika säkerhetspolitiska utgångspunkter, igångsatt egna utredningsarbeten och gemensamt åsiktsutbyte kring frågan om en kärnvapenfri zon i Norden. Utskottet utgår ifrån att regeringen fortsätter sitt arbete i fråga om utredningar och analyser samt håller fortsatt nära kontakt med övriga nordiska regeringar i frågan, för att undersöka om en gemensam grund finns mellan de nordiska länderna i syfte att skapa en kärnvapenfri zon i Norden

som ett led i arbetet för ett kärnvapenfritt Europa (UU 1981/82:23 och, senast, UU 1986/87:4).

UU 1987/88:1

Detta uttalande har enligt utskottets mening alltså full giltighet. Kontakterna fortsätter i denna fråga mellan de nordiska regeringarna; vid det nordiska utrikesministermötet i Reykjavik den 25–26 mars i år beslöts att tillsätta en nordisk ämbetsmannagrupp med uppgift att närmare studera förutsättningarna för en kärnvapenfri zon i nordiskt område. Gruppen höll sitt första möte i maj 1987 och lämnar delrapporter från sitt arbete vid de halvårsvis återkommande utrikesministermötena.

Yrkande 4 i motion U411 (fp) får anses besvarat med hänvisning till vad utskottet här har anfört. Vad gäller det i motion U413 (c) framförda förslaget om en parlamentariskt sammansatt nordisk arbetsgrupp vill utskottet anföra följande.

Utskottet anser inte att det nu är påkallat att upprätta en nordisk arbetsgrupp med parlamentarisk sammansättning. Det kan nämnas att en informell nordisk parlamentarikergrupp, i vilken representanter för 18 partier i de fem nordiska länderna ingår, bildades förra året i syfte att koordinera de deltagande partiernas parlamentariska initiativ i arbetet på en nordisk zon. Yrkande 14 i motion U413 (c) avstyrks därmed.

Motion U403 (vpk) framför i detta sammanhang det vidare kravet på svenskt regeringsinitiativ till en diskussion om avmilitarisering av det nordiska området. Detta skulle förutom bl. a. samnordiska regler om förbud mot införande av kärnvapen och begränsningar av militära övningar i Norden också innefatta en överenskommelse om begränsning av de nordiska ländernas militärutgifter.

Som utskottet redan konstaterat har de nordiska länderna ett gemensamt intresse av att trygga en lugn och stabil situation i Nordeuropa. För vart och ett av länderna är det ett mål att inom ramen för sin säkerhetspolitik begränsa stormakternas militära närvaro i det nordiska området. NATO-medlemmarna Danmark och Norge har i detta syfte försett sitt medlemskap med betydande restriktioner, bl. a. på kärnvapenområdet och vad beträffar permanent militär närvaro.

De nordiska länderna har gjort skilda säkerhetspolitiska vägval. Sammantagna har de lösningar som valts lett till ett stort mått av stabilitet i vårt område. Den ökande strategiska betydelse som stormakterna tillmäter Nordeuropa har ytterligare understrukt vikten av att denna politik fullföljs av de nordiska länderna. Sverige och övriga nordiska länder eftersträvar att med olika åtgärder minska hotet mot det nordiska området. Diskussionen om en kärnvapenfri zon och vårt arbete inom ESK på att uppnå överenskommelser om säkerhets- och förtroendeskapande åtgärder av direkt intresse för våra länder är två skilda exempel på denna strävan. Ett nära samråd äger rum mellan de nordiska länderna på dessa och andra nedrustningsområden. Utskottet utgår från att regeringen även i fortsättningen verkar för ett samlat nordiskt agerande när så bedöms möjligt och lämpligt. Några förutsättningar för en diskussion om de långtgående förslag som framförs i motion U403 torde emellertid inte finnas. Mot denna bakgrund avstyrks yrkande 9 i motion U403.

I motion U410 (m) yrkande 4 föreslås att regeringen skall verka för att kärnvapenmakterna gör generella utfästelser om negativa säkerhetsgarantier inom FN:s ram. Motionärerna anser att de uttalanden om garantier som kärnvapenmakterna gjort inte är tillfredsställande. Vidare framhålls att för Sveriges vidkommande en negativ säkerhetsgaranti inte får utformas så att vi hamnar i ett avtalsförhållande till den garantigivande kärnvapenmakten.

Som ovan redan berörts spelar utfästelser att inte använda eller hota använda kärnvapen mot icke-kärnvapenstater en viktig roll, bl. a. i debatten om en kärnvapenfri zon i Norden. Sverige och andra länder hävdar att stater som i internationellt bindande avtal avstår från kärnvapen har en självklar rättighet att motta utfästelser om att inte bli utsatta för sådana vapen. Enligt svensk uppfattning är de deklarationer som Sovjetunionen, USA, Kina, Storbritannien och Frankrike gjort tillämpliga på Sverige i den utformning de nu har. Det hindrar inte att vi anser att dessa garantier bör förbättras så att någon tveksamhet om deras tolkning inte behöver uppstå. Sverige har sålunda ett intresse att ansträngningarna i FN och CD i denna fråga fortsätter i syfte att få samtliga kärnvapenmakter att göra förbehållslösa, bindande och generella åtaganden om negativa säkerhetsgarantier. Ett krav för svensk del är att de kärnvapenfria staterna inte skall åläggas några ytterligare avtalsförpliktelser för att komma i åtnjutande av dessa garantier – utöver de åtaganden de redan gjort i NPT-fördraget. Yrkande 4 i motion U410 får därmed anses besvarat.

I motionerna U403, U404, U405 och U406 hemställs att Sverige vid utländska flottbesök i våra hamnar skall kräva garantier för att kärnvapen inte medförs. I motion U405 föreslås vidare att regeringen tar initiativ till överläggningar med andra kärnvapenfria stater, t. ex. Nya Zeeland, för att nå en gemensam standpunkt i denna fråga.

Ämnet har tidigare vid flera tillfällen behandlats av utskottet. Därvid har erinrats om det förhållande att kärnvapenmakterna har som princip att när fråga ställs därom varken förneka eller bekräfta förekomst av kärnvapen ombord på örlogsfartyg.

Beträffande Nya Zeeland kan konstateras att där, enligt vad utskottet erfarit, varken i praxis eller i ett nu föreliggande lagförslag ställs några krav på skriftliga garantier om att kärnvapen inte medförs ombord. Enligt lagförslaget skall premiärministern ge tillstånd till flottbesök endast om han är förvissad om att fartygen inte medför kärnvapen. Beslutet fattas efter rekommendation av en rådgivande kommitté på basis av tillgänglig information.

Flottbesök ingår som ett led i det umgänge som länder med goda relationer till varandra har. Sverige och övriga nordiska länder mottar således årligen ett antal vänskapsbesök av örlogsfartyg från såväl NATO- som Warszawa-paktsländer, liksom från andra stater. Besöken går både till Östersjöhamnar och till hamnar på västkusten.

För svensk del gäller att när regeringen meddelar tillstånd för örlogsbesök erinras den gästande nationen om att kärnvapen inte får medföras vid besök i svenska hamnar. Detta sker med följande formulering: "Det råder generell förbud att medföra kärnvapen vid besök i Sverige. Sveriges regering utgår

från att detta förbud strikt iakttages." En motsvarande praxis tillämpas i övriga nordiska länder.

UU 1987/88:1

En följd av kärnvapenmakternas inställning är att de sannolikt inte skulle lämna några garantier om sådana avkrävdes dem. Även om en garanti lämnas föreligger ingen rätt att inspektera örlogsfartyg för att därigenom skapa klarhet i det verkliga förhållandet.

Kärnvapenmakternas hållning i detta avseende är inte ägnad att skapa förtroende och kan därmed sägas minska värdet av de vänskapliga kontakter som ett flottbesök bör innebära. Sverige har berört denna fråga i FN:s nedrustningskommission (UNDC) och där bl. a. uttalat att taktiska kärnvapen inte skulle behöva medföras ombord på fartyg under rutinuppdrag. Enligt utskottets mening bör regeringen ånyo i internationella sammanhang verka för att kärnvapenmakterna skall frångå sin princip att inte ge klara besked beträffande förekomsten av kärnvapen ombord. Problemet bör aktualiseras under FN:s 3:e särskilda nedrustningssession och om möjligt även i ESK. Frågan har också nära beröring med den nordiska ämbetsmannakommittens undersökning av förutsättningarna för en kärnvapenfri zon i Norden.

Om fortsatta internationella kontakter inte skulle ge avsett resultat i detta ärende finns det enligt utskottets mening anledning att överväga andra åtgärder i syfte att undanröja den osäkerhet som nu ofta vidlåder flottbesök från kärnvapenmakter. Därmed får ifrågavarande yrkanden anses besvarade.

Utskottet behandlar i detta avsnitt även yrkande 8 i motion U410, i vilken begärs en bättre anpassning av den svenska nedrustningspolitiken och dess arbetsformer till den svenska säkerhetspolitikens krav. Motionärerna framhåller att svenskt arbete inom nedrustningsförhandlingar utöver områden som har speciellt intresse för vår egen säkerhet skall koncentreras till sektorer där vi besitter särskild kompetens. De resurstillskott som i en framtid kan behövas för verksamheten bör fördelas enligt dessa krav. När det gäller nya svenska satsningar inom nedrustningsområdet, t. ex. de marina rustningarna och rymdfrågor, bör därvid övervägas vilka resurser i form av expertis, forskning och förhandlingskapacitet som erfordras för att vi effektivt skall kunna påverka frågorna. Motionärerna hänvisar i sammanhanget till de överväganden som gjorts av försvarskommitténs arbetsgrupp för nedrustningsfrågor och som efterlyser bl. a. vidgat samarbete mellan civila och militära myndigheter och utökat personalutbyte mellan UD, FOA, försvarsstaben och försvarsdepartementet.

Utskottet har i denna fråga inhämtat upplysningar från utrikes- och försvarsdepartementen, FOA samt försvarsstaben. Intrycket är att samarbetet och samverkan mellan de olika intressenterna fungerar väl och att tillgängliga resurser används på ett ändamålsenligt sätt. Inom det säkerhets- och nedrustningspolitiska området lägger regeringen särskild tonvikt vid frågor som har direkt betydelse för Sverige och där vi följaktligen genom åren byggt upp god kompetens. Europaprojektet och det fortlöpande analysarbete som detta varit en del av har anförts som ett exempel på sådant kvalificerat beslutsunderlag som även fortsättningsvis bör kunna ligga till grund för regeringens ställningstaganden i dessa frågor.

I vad gäller marina rustningar och rymdfrågorna är det en angelägen uppgift att i nära samarbete mellan berörda myndigheter och organ utnyttja och öka vår kunskap så att Sverige även i fortsättningen kan bidra aktivt till nedrustningssträvanden inom dessa båda fält. Utskottet noterar i detta sammanhang att arbetsgrupper bildats under UD:s ledning för att med berörda myndigheter och experter diskutera Sveriges möjligheter att ta nya initiativ, bl. a. i fråga om marina rustningar och utnyttjande av satelliter för övervakning av nedrustningsarbetet.

Den säkerhetspolitiska miljön är självfallet föremål för en permanent uppmärksamhet från Sveriges sida. Säkerhetspolitiken och dess olika element anpassas därvid kontinuerligt till denna miljö, vilket ställer stora krav på flexibilitet och samarbetsförmåga i kontakterna mellan berörda parter. Utskottet konstaterar att dessa kontakter fungerar väl. Utskottet vill, liksom motionärerna, i sammanhanget också erinra om nedrustningsdelegationen, i vilken ingår riksdagsledamöter, tjänstemän och experter från UD, försvarsdepartementet, försvarsstaben och FOA, och som utgör ett forum för dialog mellan regeringen och de politiska partierna i fråga om utformningen av svensk nedrustningspolitik.

Utskottet gör sammanfattningsvis bedömningen att den svenska nedrustningspolitiken ligger väl i linje med Sveriges långsiktiga säkerhetspolitiska intressen. Arbetsformerna är också i huvudsak anpassade till de krav som kan ställas, vilket självfallet inte utesluter att frågan kontinuerligt diskuteras, bl. a. inom ramen för nedrustningsdelegationen. Utskottet vill i sammanhanget också erinra om vad det anförts i UU 1986/87:16 angående säkerhetspolitisk forskning m. m. Motion U410 yrkande 8 avstyrks.

Europeiska säkerhetskonferensen

ESK-processen, som inleddes med Helsingforskonferensen om säkerhet och samarbete i Europa, har till syfte att tillvarata möjligheterna till samarbete mellan de europeiska staterna och att därmed förbättra alla europeiska länders säkerhet. Ett viktigt led i denna process var Stockholmskonferensens första fas som efter nära tre års förhandlingsarbete kunde avslutas i september 1986 med en konkret, politiskt och militärt betydelsefull överenskommelse. Det nu pågående uppföljningsmötet i Wien har till uppgift att granska genomförandet av Helsingfordsdokumentets bestämmelser och fördjupa det i Helsingfors inledda samarbetet; däri ingår även att utvärdera resultatet från Stockholmskonferensen och eventuellt utforma mandat för dennas fortsättning.

I motion U410 (m) anförts att man från svensk sida bör bevaka att en rimlig balans upprätthålls inte bara mellan ESK:s olika sakområden utan också inom ramen för Stockholmskonferensens mandat, dvs. att de förtroende- och säkerhetsskapande åtgärderna inte får minskat intresse genom en fokusering på rena nedrustningsförslag. I motion U411 (fp) framhålls att om ESK-processen skall kunna föras vidare måste balanserade framsteg uppnås i vad gäller ekonomi, miljö och särskilt mänskliga rättigheter. I motion U413 (c) betonas speciellt att Sverige bör söka få en konkretisering av den europeiska miljöstrategin i ESK.

Förtroendeskapande åtgärder av det slag som diskuteras i ESK behandlas inte i något annat forum. Utskottet anser det väsentligt att en balans upprätthålls mellan de tre korgarna eller sakområdena vid denna konferens. Detta har flera gånger understrukits, senast i betänkandet UU 1986/87:4. Kravet på balans kom också till uttryck i utrikesministerns tal vid öppnandet av Wienmötet. Som utskottet likaledes tidigare framhållit får emellertid balanskravet inte tolkas så att parterna bör avstå från vad som synes möjligt inom ett sakområde med hänvisning till att framgångarna på andra områden varit begränsade. Tvärtom bör framsteg inom ett område på sikt också kunna inverka gynnsamt på övriga områden. Om Wienmötet – såsom bl. a. Sverige förordat – beslutar att en konferens om såväl förtroendeskapande åtgärder som europeiska nedrustningsfrågor skall sammankallas, bör det självfallet också vara en svensk strävan att denna blir framgångsrik. För att en sådan konferens skall få en god start bör verkliga framsteg under Wienmötets gång också ha nåtts på andra sakområden, bl. a. i fråga om mänskliga rättigheter och mänskliga kontakter. Yrkande 1 i motion U410 och yrkande 5 i motion U411 får därmed anses besvarade.

ESK-processen har enligt utskottets mening en betydelsefull roll att spela i det europeiska miljösamarbetet. Detta har också understrukits av regeringen. Tillsammans med de övriga nordiska länderna framlade Sverige för en tid sedan i Wien fyra förslag på miljöområdet; förslagen gäller luftvårdsområdet, den marina miljön, ozonskiktet samt ett expertmöte inom ramen för ESK. Utskottet anser att dessa initiativ bör kunna utgöra ett värdefullt bidrag i det fortsatta arbetet. Yrkande 13 i motion U413 får därmed anses besvarat.

Under Stockholmskonferensen nåddes enighet om betydelsefulla förtroende- och säkerhetsskapande åtgärder. Enligt det i Madrid utarbetade mandatet bör de nu utvidgas till att omfatta även nedrustning. Någon klar åtskillnad mellan förtroendeskapande åtgärder och nedrustning låter sig inte göra. Nedrustningsåtgärder kan verka förtroendeskapande, och förtroendeskapande åtgärder kan innehålla element av nedrustning. Sveriges principiella ståndpunkt är att förhandlingar om nedrustning i Europa bör ske inom ESK-processen och att NN-staterna följaktligen skall delta i överläggningarna.

I den s.k. Brysseldeklarationen resp. Budapestappellen har – som framgått av bakgrundsbeskrivningen – de båda militärallianserna var för sig föreslagit förhandlingar om konventionell nedrustning i Europa. NATO och WP-staterna inledde också i början av året förberedande samtal för att utvärdera förutsättningarna för europeiska nedrustningsförhandlingar. Öststaterna har i enlighet med Budapestappellen argumenterat för ett 35-statsdeltagande vid de framtida överläggningarna. Flertalet NATO-stater förordar däremot att förhandlingarna uteslutande skall föras mellan de 23 allierade staternas företrädare, medan NN-staterna endast skall informeras om utvecklingen i processen. För svensk del är det självfallet viktigt att kunna bevaka våra säkerhetspolitiska intressen i de kommande diskussionerna. Samtidigt är det tillfredsställande att konstatera att de båda alliansernas företrädare accepterat att NN-staterna med sina särskilda försvarsförhållanden inte inledningsvis bör beröras av nedrustningsåtgärder. Denna förutsättning får också sitt uttryck i det av Sverige i Wien framlagda förslaget, vilket

tar sikte på skilda men samtidiga förhandlingar om nedrustning resp. förtroendeskapande åtgärder. Några särbestämmelser för NN-staternas vidkommande i ESK synes sålunda inte vara erforderliga. Yrkande 2 i motion U410 och yrkande 6 i motion U411 får anses besvarade med vad utskottet anfört ovan.

UU 1987/88:1

De internationella nedrustningsförhandlingarna

Relationerna mellan supermakterna är av överordnad betydelse för utsikterna att nå framgång på nedrustningsområdet. När utskottet senast behandlade nedrustningsfrågorna hade sammanträffandet i Reykjavik mellan president Reagan och generalsekreterare Gorbatsjov just ägt rum. Även om de olika förväntningar som knutits till detta möte inte infriades var emellertid bedömningen att båda parter hade ett starkt intresse av konkreta överenskommelser. Det som hänt därefter styrker denna uppfattning.

Beslutet av USA och Sovjetunionen att dra tillbaka och skrota alla sina medeldistansmissiler blir – om det förverkligas – den första nedrustningsåtgärden av någon betydelse efter andra världskriget. Tidigare beslut på nedrustningsområdet har praktiskt taget endast inneburit olika former av rustningskontroll. Innebörden av ett INF-avtal är att en hel kategori av kärnvapen avskaffas. Även om det antalsmässigt endast rör sig om en mindre del av den totala kärnvapenarsenalen måste beslutet tillmätas stor vikt, inte minst eftersom det omfattar just de kärnvapen med placering i Europa varom det under senare år stått så stor strid.

Utskottet välkomnar självfallet överenskommelsen mellan USA och Sovjetunionen. Den är ett viktigt genombrott som sannolikt kommer att ge upphov till en prövning av gällande militära doktriner och strategier.

Sovjetunionen gjorde tidigare en koppling mellan medeldistanvapen, strategiska vapen och rymdvapen. Framsteg på ett område förutsatte framsteg på övriga. Med INF-beslutet har medeldistanvapnen frigjorts ur denna koppling under det att den finns kvar mellan strategiska vapen och SDI. Det återstår att se hur stark den är när nu förhandlingarna om strategiska vapen förhoppningsvis skall gå in i ett mer aktivt skede.

Ett annat viktigt ämne som behandlades i Reykjavik är *provstoppsfrågan*. Den har därefter diskuterats i en amerikansk-sovjetisk arbetsgrupp i Genève med anknytning till kärnvapenförhandlingarna. Vad som för närvarande förefaller kunna bli möjligt i dessa bilaterala förhandlingar är en överenskommelse om att gradvis sänka laddningarnas styrka och minska antalet prov. Sovjetunionen har förklarat sig berett att förhandla härom med syftet att ingå ett avtal om fullständigt provstopp, medan USA för sin del ser ett provstopp som ett avlägset mål i en stegvis process. Sverige har sedan 1960-talet i nedrustningskonferensen och senare också inom ramen för sexnationsinitiativet sökt medverka till att utveckla metoder för att kontrollera efterlevnaden av ett fullständigt provstoppsavtal eller – i avvaktan på att ett sådant framförhandlas – ett ömsesidigt moratorium för kärnsprängningar. I motionerna U410 och U413 understryks att Sverige bör fortsatt verka för att åstadkomma ett avtal om provstopp genom multilaterala förhandlingar inom CD. Utskottet instämmer i denna uppfattning. Utskottet anser vidare att om

en stegvis process skall accepteras måste slutmålet klart definieras och med en tidsplan som anger att ett fullständigt provstopp bör komma till stånd inom en nära framtid. Motionerna U403 yrkande 10, U410 yrkande 5 och U413 yrkande 3 får därmed anses besvarade.

De förhandlingar inom nedrustningskonferensen i Genève som för närvarande inger mest förhoppningar är de om en konvention om totalförbud mot och förstörelse av *kemiska vapen*, där betydande framsteg har gjorts under de senaste åren. En ökad öppenhet från sovjetisk sida i kontrollfrågan har kunnat noteras, senast genom en uttalad villighet att uppge lokaliseringen av samt deklarerar och eliminera vapenlagren direkt efter det att konventionen trätt i kraft. Ännu återstår dock en rad svåra förhandlingsfrågor. Sverige, som under årets session innehar ordförandeposten i kemivapenkommittén, gör stora insatser för att åstadkomma en global överenskommelse inom detta område. Motionerna U411 yrkande 2 och U413 yrkande 8 får därmed anses besvarade.

Frågan om kontrollprocedurerna beträffande efterlevnaden av förbudet mot att använda kemiska vapen och även biologiska vapen tas särskilt upp i motion U410. Motionärerna föreslår en förstärkt roll för FN:s generalsekreterare i detta sammanhang.

Utskottet anser det angeläget att varje konvention som ingås på nedrustningsområdet också förses med effektiva kontrollinstrument. Det är viktigt att påstådda brott mot konventioner utreds på ett sådant sätt, bl. a. genom inspektion på platsen, att tvivel och farhågor om motpartens handlande kan tillfredställande undanröjas. – FN:s generalsekreterare kan enligt utskottets mening ha en viktig uppgift i detta sammanhang, t. ex. genom att i enlighet med det förfaringsätt som anges i vissa FN-resolutioner (37/98 D och 39/65 E) låta undersöka påstådd användning av B- eller C-vapen. Yrkande 7 i motion U410 får därmed anses besvarat.

I motion U413 berörs uppgifterna om att Sovjetunionen skall ha använt kemiska vapen i Afghanistan; motionärerna önskar en FN-studie för att få detta klarlagt.

Påståenden om sovjetisk användning av kemiska vapen i Afghanistan har förekommit i flera år. En särskild undersökningsgrupp, där även svensk expertis medverkade, fick i uppdrag av FN:s generalförsamling att närmare undersöka uppgifterna om C-vapenanvändning i Sydostasien och Afghanistan åren 1981 och 1982. Då gruppen vägrades tillträde till de afghanska krigsområdena kunde anklagelserna mot Sovjetunionen inte bevisas eller motbevisas. De uppgifter som förekommer bygger sålunda enbart på vittnesmål. Utskottet anser mot denna bakgrund det knappast meningsfullt att Sverige nu tar initiativ till en ny FN-studie i samma fråga. Utskottet utgår emellertid från att regeringen fortsättningsvis noga följer utvecklingen på området. – Andra FN-rapporter har konstaterat användning av kemiska stridsmedel i Iran–Irak-konflikten, något som mottagits med stor oro på svensk sida och fördömts av regeringen. Motion U413 yrkande 9 får därmed anses besvarat.

Nyssnämnda motion tar även upp frågan om radiologiska vapen. Motionärerna anför bl. a. att Sverige fortsatt bör verka för att en konvention om radiologiska vapen även skall omfatta förbud mot anfall mot kärnkraftsanläggningar.

Enligt vad utskottet inhämtat har tanken på ett sådant förbud under senare tid fått ett försvagat stöd i CD medan intresset däremot ökat att behandla ärendet inom IAEA:s ram. Utskottet anser att Sverige fortsatt bör driva denna fråga med inriktning på en heltäckande konvention. Yrkande 6 i motion U413 får därmed anses besvarat.

I motion U410 anförs att regeringen inom ramen för sexnationsinitiativet bör söka påverka sina samarbetspartners – särskilt nämns Argentina och Indien – att inta en mer positiv och konstruktiv hållning i förhandlingarna om förbud mot radiologiska vapen samt att ansluta sig till icke-spridningsavtalet.

Sexnationsinitiativet, där Ingvar Carlsson liksom övriga fem stats- resp. regeringschefer deltar på personlig basis, är ett betydelsefullt inslag i svensk nedrustningspolitik och i den internationella debatten om rustningsbegränsningar och nedrustning. Den svenske statsministern har inom ramen för sexnationsarbetet informerat om Sveriges inställning i centrala nedrustningsfrågor och bl. a. verkat för en ökad anslutning till icke-spridningsavtalet. Utskottet ser inget hinder mot att även frågan om förhandlingarna om förbud mot radiologiska vapen behandlas i detta forum. Motion U410 yrkande 6 får därmed anses besvarat.

I motion U403 (vpk) begärs initiativ för att åstadkomma en konvention om förbud mot militarisering av *rymden*. I motion U413 understryks nödvändigheten av internationella förhandlingar för att förhindra en kapprustning i rymden.

Utskottet har i betänkande UU 1984/85:16 ingående uppehållit sig vid detta ämne och bl. a. konstaterat att det amerikanska rymdprogrammet (SDI) kan komma att leda till en kapprustning i rymden och en destabilisering av det rådande säkerhetspolitiska mönstret. SDI har av Sovjetunionen framställts som ett allvarligt hinder mot kärnvapennedrustning eftersom projektet syftar till strategisk överlägsenhet genom s. k. förstaslagsförmåga för USA. Sovjetunionen har emellertid sedemera släppt den absoluta koppling som tidigare gjordes mellan SDI och nedrustning på kärnvapenområdet. En stötesten i de bilaterala förhandlingarna i Genève har varit frågan om vilken typ av forskning kring rymdvapen som är förenlig med det s. k. ABM-avtalet (ABM= Anti Ballistic Missile). USA och Sovjetunionen har nu enats om att sätta upp en särskild arbetsgrupp för att söka nå en definition av begreppet forskning och utveckling i ABM-avtalet som kan tillfredsställa båda parter. Ett grundläggande krav i detta sammanhang måste enligt utskottets mening vara att 1972 års ABM-avtal med dess tilläggsprotokoll av år 1974 (se UU 1984/85:16) respekteras i alla sina delar. Den blockering som sålunda uppkommit påverkar självfallet också arbetet i CD:s rymdkommitté som inte kan förväntas nå några resultat i denna fråga om USA och Sovjetunionen intar oförenliga ståndpunkter.

Med det anförda får yrkande 8 i motion U403 (vpk) och yrkande 5 i motion U413 (c) anses besvarade.

Bland enskilda vapentyper har under senare år *kryssningsmissilerna* tilldragit sig speciellt intresse. I motion U413 (c) föreslås att regeringen tar initiativ syftande till ett förbud mot sådana vapen.

Diskussioner om begränsning eller avskaffande av markbaserade kryssningsmissiler äger rum inom ramen för INF-förhandlingarna mellan USA

och Sovjetunionen, medan frågan om begränsning av de flygburna missilerna behandlas i förhandlingarna om strategiska vapen. Dessa förhandlingar har hittills inte lett till några konkreta resultat. Inga förhandlingar äger för närvarande rum om sjöburna kryssningsmissiler.

Inriktningen på motionärernas förslag ligger i linje med den svenska inställningen i dessa frågor. Redan en begränsning av kryssningsmissiler med lång räckvidd i båda militärblocken skulle bidra till ökad säkerhet inte minst i det nordiska området. Sverige har bl. a. i CD krävt ett förbud mot dylika kryssningsmissiler. Utskottet förutsätter att regeringen fortsatt vidtar de åtgärder som kan vara ändamålsenliga för att rikta uppmärksamheten på denna fråga.

Med det ovan anförda får yrkande 4 i motion U413 (c) anses besvarat.

Under en längre tid har i FN särskilt uppmärksamats möjligheten att åstadkomma en *frysning av kärnvapenarsenalerna*. I denna fråga har Sverige tillsammans med Mexico i flera år lagt fram ett resolutionsförslag som antagits av generalförsamlingen med ökad majoritet. Frysningsförslaget har omfattat förbud mot kärnvapenprov, förbud mot tillverkning och utplacering av kärnvapen och kärnvapenbärare samt förbud mot tillverkning av klyvbart material för vapenändamål. Det syftar betydligt längre än den nu uppnådda överenskommelsen om medeldistanskärnvapen och har således fortfarande kvar sin aktualitet. De flesta NATO-länderna har traditionellt röstat mot detta förslag, eftersom det av dem anses befästa en oblands mellan pakterna. Opinionen för förslaget har dock vuxit i NATO-länderna, och vid de tre senaste årens möten med generalförsamlingen röstade Norge för resolutionen. Danmark har sedan år 1983 röstat för densamma. Utskottet utgår från att regeringen fortsatt aktivt verkar i frågan.

Yrkande 2 i motion U413 (c) får med det anförda anses besvarat.

I samma motion förordas att Sverige skall ta initiativ till åtgärder för att hindra spridning av kärnvapen via kärnkraftsteknik och kärnkraftsavfall.

Sambandet mellan civil kärnkraft och kärnvapen är väl utrett. Enligt utskottets mening är det i första hand en heltäckande IAEA-kontroll av de civila kärnkraftsanläggningarna i alla länder och åtgärder inom ramen för NPT-avtalet som krävs för att minska risken för kärnvapenspridning. En närmare belysning av denna fråga gavs i betänkande UU 1984/85:1, till vilket utskottet hänvisar. Motion U413 yrkande 7 får med detta anses besvarat.

I motion U401 (s) aktualiseras åtagande om *icke-förstaanvändning av kärnvapen*. Detta ämne har senast behandlats av utskottet i UU 1984/85:1 och UU 1986/87:4. Därvid anfördes bl. a. att den nära 40 år gällande NATO-strategin innefattar möjligheten av en *förstaanvändning* av kärnvapen i ett läge där NATO:s politiska ledning skulle bedöma det konventionella försvarets förmåga som otillräcklig. Den ungefärliga paritet på kärnvapenområdet i Europa som nu föreligger har skapat debatt om det ändamålsenliga i en sådan strategi. NATO-länder har dock regelmässigt röstat emot det resolutionsförslag om icke-förstaanvändning som under ett flertal år lagts fram i FN:s generalförsamling, med motiveringen att förslaget riktar sig mot NATO-ländernas säkerhet.

Utskottet anser att regeringen även fortsättningsvis bör verka för en

utveckling som på olika sätt höjer kärnvapentröskeln. Ett åtagande om icke-förstaanvändning från alla kärnvapenmakter skulle vara ett viktigt steg på denna väg. Trovärdigheten i ett sådant åtagande ökar om kärnvapenmakterna vidtar andra konkreta åtgärder, t. ex. minskning av olika viktiga kärnvapensystem i Europa. Med tanke på de politiska och militära sambanden mellan kärnvapen och konventionella rustningar är det angeläget att de nedrustningsåtgärder som Sverige eftersträvar är utformade så att balansen mellan maktblocken i Europa inte rubbas. En minskning eller, på längre sikt, en eliminering av kärnvapnen kommer att medföra att uppmärksamheten i ökande grad riktas mot de konventionella styrkorna i Europa. – Det är också angeläget att bygga vidare på överenskommelser om förtroendeskapande åtgärder, bl. a. av det slag som överenskommit i Stockholmskonferensen. Utskottet är emellertid inte berett att nu ta ställning till om åtaganden om icke-förstaanvändning bör göras inom ramen för en internationell konvention, såsom föreslås i motionen. Med det anförda får motion U401 och ifrågavarande del av yrkande 2 i motion U413 anses besvarade.

Rustningarna på det konventionella området berörs även i motion U413, vari föreslås att Sverige tar initiativ till studier hur begränsningar kan åstadkommas av kärnvapen och konventionellt försvar i Europa.

Som framgått ovan aktualiserades förra sommaren genom den s. k. Budapestappellen frågan om konventionell nedrustning i Europa med medverkan av alla Europas stater. Flertalet ESK-stater förefaller nu intresserade av att starta sådana förhandlingar i anknytning till ESK-processen. I avvaktan på de fortsatta diskussionerna härom, bl. a. kring det nyligen i Wien framlagda svenska förslaget om Stockholmskonferens fortsättning, anser utskottet för närvarande inget initiativ påkallat från Sveriges sida av det slag som motionärerna förordat. Yrkande 11 i motion U413 får därmed anses besvarat.

Frågan om de *marina rustningarna* tas upp i motionerna U410 och U413. I den förstnämnda förespråkas inom detta område ökad betoning på det informella nordiska samarbetet, bl. a. inom FN och ESK.

I motion U413 anföras att Sverige bör lägga fram förslag om begränsningar beträffande bl. a. strategiska kärnvapenubåtar och om bekämpningen av dessa.

Marina rustningar bör, liksom hittills, i första hand behandlas i multilaterala sammanhang som FN. Det må härvid erinras om att Sverige år 1983 tog initiativet till en särskild FN-studie om den marina kapprustningen och under FN:s generalförsamlings möte förra hösten lade fram en resolution av innebörd att FN:s nedrustningskommission (UNDC) vid sin nästa session 1987 skulle fortsätta diskutera bl. a. nedrustning och förtroendeskapande åtgärder till havs. Sverige genomför konsultationer rörande möjligheten att få till stånd ett multilateralt avtal om förhindrande av incidenter till havs. Det är enligt utskottets mening också naturligt att regeringen har nära kontakter med övriga nordiska länder beträffande de marina rustningarna.

Motion U410 yrkande 3 och motion U413 yrkande 10 får anses besvarade med hänvisning till det anförda.

Utskottet behandlar i detta sammanhang också yrkande 3 i motion U411

och yrkande 16 i motion U413, vari föreslås att Sverige bör ta initiativ till ett internationellt system för registrering, kontroll och begränsning av den *internationella vapenhandeln*.

Sverige har de senaste två åren genom underhandskontakter i FN sökt utröna om det funnits möjligheter att inom FN:s ram få till stånd någon form av åtgärder på detta område. Tveksamheten har emellertid varit så stor från många medlemsländers sida att det inte bedömts meningsfullt att driva initiativet ytterligare. Regeringen bör ta till vara varje möjlighet att ånyo aktualisera detta angelägna ämne i internationella sammanhang. Ifrågavarande yrkanden får därmed anses besvarade.

Frågan om *bortskaffandet av kvarlämnad krigsmateriel* från krigsskådeplatser aktualiseras i motion U413.(c) yrkande 12.

Ärendet har tidigare i flera år förekommit på FN:s generalförsamlings dagordning. I de resolutioner som antagits har generalsekreteraren uppmannats att i samarbete med FN:s miljöorgan UNEP söka förmå ansvariga och drabbade länder att vidta lämpliga åtgärder. Genomförandet har emellertid komplicerats av att vissa länder fört in frågan om ekonomisk ersättning för mineringar som gjordes under andra världskriget, vilket föranlett bl. a. Sverige att avstå från att rösta för resolutionerna. Det föreligger således svårigheter att för närvarande driva frågan i FN på det sätt som enligt svensk mening vore önskvärt. Med hänvisning härtill avstyrker utskottet förslaget om ett särskilt svenskt initiativ. Motion U413 (c) yrkande 12 avstyrks.

I motion U414 (vpk) hemställs att Sverige tillsammans med övriga neutrala stater i Europa skall få frågan rättsligt prövad om bruk, framställning och innehav av kärnvapen är förenligt med innehållet i nu gällande konventioner.

Frågan om förbud mot användning av kärnvapen berördes av Olof Palme i dennes tal i FN hösten 1985; han underströk därvid bl. a. att tiden var inne att studera hur det moraliska fördömandet av kärnvapenanvändning skulle kunna formas till bindande internationella överenskommelser. – Sverige har under senare år röstat för ett av Indien i generalförsamlingen framlagt resolutionsförslag om behovet av en sådan internationell konvention. I den svenska röstförklaringen har framhållits att FN-stadgan inte oomtvistligt förbjuder kärnvapenanvändning och att det bl. a. därför skulle behövas en särskild internationell överenskommelse i detta syfte.

Utskottet konstaterar sålunda att från svensk sida inte hävdats att kärnvapenanvändning skulle vara entydigt förbjudet enligt gällande konventioner, än mindre innehav eller framställning av sådana vapen. En rättslig prövning av det slag som motionärerna föreslår skulle enligt utskottets bedömning knappast vara meningsfull och kanske t. o. m. riskera att få negativa effekter. Detta hindrar självfallet inte att Sverige aktivt verkar för att åstadkomma ett förbud mot kärnvapenanvändning. Motion U414 avstyrks därmed.

I motion U413 (c) anförs att FN:s roll i det direkta nedrustningsarbetet måste stärkas. För att bidra till detta bör, anser motionärerna, bl. a., Sverige dels ta på sig en större del av finansieringen av FN:s verksamhet, dels ta upp diskussioner om en gemensam nordisk satsning.

FN:s finansiella problem framstår givetvis som djupt orande. Olof Palme

berörde hösten 1985 särskilt dessa frågor i ett anförande i FN. En jämnare fördelning av de uttaxerade bidragen skulle, ansåg han, bättre återspegla det faktum att organisationen var ett instrument för alla nationer och göra den mindre beroende av bidrag från någon enskild medlemsstat. Detta skulle emellertid innebära ett något större finansiellt ansvar för andra medlemsländer, däribland Sverige.

Även om den akuta likviditetskrisen för FN:s del förra hösten tillfälligt kunde avvärjas, är det uppenbart att FN fortsatt brottas med stora finansiella svårigheter. Som utskottet nyligen redovisat i betänkande UU 1986/87:10 verkar Sverige, tillsammans med de övriga nordiska länderna, för att allomfattande och konkreta reformer kommer till stånd för att säkerställa FN:s effektivitet och finansiella bas. En varaktig lösning av FN:s finanskris bör bygga på vad som enligt olika kriterier kan anses vara en rättvis fördelning av finansieringsbördan, inte i första hand på att enskilda länder tar på sig ett särskilt ansvar för finansieringen. Enligt svensk uppfattning bör nedrustningsförhandlingar i större utsträckning än vad som nu är fallet ske i multilaterala sammanhang. Säkerhetsrådet bör få större möjligheter att avvärja kriser. Vilken roll stormakterna vill tilldela FN och det multilaterala förhandlingsmaskineriet i detta sammanhang är dock snarare en politisk fråga än en finansiell. Yrkande 1 i motion U413 får därmed anses besvarat.

UU 1987/88:1

Hemställan

Utskottet hemställer

1. beträffande *svensk säkerhetspolitik*
att riksdagen förklarar yrkande 1 i motion 1986/87:U411 besvarat med vad utskottet anför,
2. beträffande *nordisk kärnvapenfri zon*
att riksdagen förklarar yrkande 4 i motion 1986/87:U411 besvarat med vad utskottet anför,
3. beträffande *parlamentarisk arbetsgrupp för kärnvapenfri zon* res. 1 (c)
att riksdagen avslår yrkande 14 i motion 1986/87:U413,
4. beträffande *initiativ till avmilitarisering m. m. av det nordiska området*
att riksdagen avslår yrkande 9 i motion 1986/87:U403,
5. beträffande *negativa säkerhetsgarantier*
att riksdagen förklarar yrkande 4 i motion 1986/87:U410 besvarat med vad utskottet anför,
6. beträffande *garantier vid utländska flottbesök m. m.* res. 2 (m)
att riksdagen förklarar yrkande 1 i motion 1986/87:U403, motion res. 3 (fp)
1986/87:U404, motion 1986/87:U405 och motion 1986/87:U406 besva- res. 4 (vpk)
rade med vad utskottet anför,
7. beträffande *nedrustningspolitikens framtida inriktning och arbetsformer* res. 5 (m)
att riksdagen avslår yrkande 8 i motion 1986/87:U410,
8. beträffande *balans mellan ESK:s sakområden*
att riksdagen förklarar yrkande 1 i motion 1986/87:U410 och yrkande 5
i motion 1986/87:U411 besvarade med vad utskottet anför,

9. beträffande *konkretisering av ESK-processen*
att riksdagen förklarar yrkande 13 i motion 1986/87:U413 besvarat med vad utskottet anfört,

10. beträffande *särbestämmelser för NN-staterna inom ESK*
att riksdagen förklarar yrkande 2 i motion 1986/87:U410 besvarat med vad utskottet anfört,

11. beträffande *fortsättning av Stockholmskonferensen m. m.*
att riksdagen förklarar yrkande 6 i motion 1986/87:U411 besvarat med vad utskottet anfört,

12. beträffande *konventionell nedrustning i Europa*
att riksdagen förklarar yrkande 11 i motion 1986/87:U413 besvarat med vad utskottet anfört,

13. beträffande *fullständigt kärnvapenprovstopp*
att riksdagen förklarar yrkande 10 i motion 1986/87:U403, yrkande 5 i motion 1986/87:U410 och yrkande 3 i motion 1986/87:U413 besvarade med vad utskottet anfört,

14. beträffande *kemiska vapen m. m.*
att riksdagen förklarar yrkande 2 i motion 1986/87:U411 och yrkande 8 i motion 1986/87:U413 besvarade med vad utskottet anfört,

15. beträffande *efterlevnaden av B- och C-vapenförbud*
att riksdagen förklarar yrkande 7 i motion 1986/87:U410 besvarat med vad utskottet anfört,

16. beträffande *användning av kemiska vapen i Afghanistan*
att riksdagen förklarar yrkande 9 i motion 1986/87:U413 besvarat med vad utskottet anfört,

17. beträffande *sexnationsinitiativet*
att riksdagen förklarar yrkande 6 i motion 1986/87:U410 besvarat med vad utskottet anfört,

18. beträffande *radiologiska vapen*
att riksdagen förklarar yrkande 6 i motion 1986/87:U413 besvarat med vad utskottet anfört,

19. beträffande *militarisering av rymden*
att riksdagen förklarar yrkande 8 i motion 1986/87:U403 och yrkande 5 i motion 1986/87:U413 besvarade med vad utskottet anfört,

20. beträffande *kryssningsmissiler*
att riksdagen förklarar yrkande 4 i motion 1986/87:U413 besvarat med vad utskottet anfört,

21. beträffande *frysning av kärnvapenarsenalerna* s. y. 1 (m)
att riksdagen förklarar yrkande 2 i motion 1986/87:U413 besvarat med vad utskottet anfört,

22. beträffande *kärnkraft och kärnvapen*
att riksdagen förklarar yrkande 7 i motion 1986/87:U413 besvarat med vad utskottet anfört,

23. beträffande *icke-förstaanvändning av kärnvapen*
att riksdagen förklarar motion 1986/87:U401 och ifrågavarande del av yrkande 2 i motion 1986/87:U413 besvarade med vad utskottet anfört,

24. beträffande *marina rustningar*
att riksdagen förklarar yrkande 3 i motion 1986/87:U410 och yrkande

10 i motion 1986/87:U413 besvarade med vad utskottet anförde,

UU 1987/88:1

25. beträffande *internationell vapenhandel*

att riksdagen förklarar yrkande 3 i motion 1986/87:U411 och yrkande 16 i motion 1986/87:U413 besvarade med vad utskottet anförde,

26. beträffande *bortskaffande av kvarlämnad krigsmateriel*

s. y. 2 (c)

att riksdagen avslår yrkande 12 i motion 1986/87:U413,

27. beträffande *kärnvapens förenlighet med gällande konventioner*

res. 6 (vpk)

att riksdagen avslår motion 1986/87:U414,

28. beträffande *stärkande av FN*

att riksdagen förklarar yrkande 1 i motion 1986/87:U413 besvarat med vad utskottet anförde.

Stockholm den 7 oktober 1987

På utrikesutskottets vägnar

Stig Alemyr

Närvarande: Stig Alemyr (s), Gunnel Jonäng (c), Sture Ericson (s), Axel Andersson (s), Ingemar Eliasson (fp), Bengt Silfverstrand (s), Rune Ångström (fp), Anita Bråkenhielm (m), Nils T Svensson (s), Maj Britt Theorin (s), Viola Furubjelke (s), Gunnar Hökmark (m), Ivar Virgin (m), Oswald Söderqvist (vpk) och Pär Granstedt (c).

Reservationer

1. Parlamentarisk arbetsgrupp för kärnvapenfri zon

Gunnel Jonäng och Pär Granstedt (båda c) anser

dels att den del av utskottets yttrande på s. 11 som börjar med "Utskottet anser" och slutar med "avstyrks därmed." bort ha följande lydelse:

Tanken på en kärnvapenfri zon i Norden har ett brett folkligt stöd.

Utskottet anser att det finns skäl att ta till vara detta stöd och kanlisera det så att opinionen för en kärnvapenfri zon känner sig kunna påverka utvecklingen. Förslaget i motion U413 (c) att inrätta en nordisk parlamentarisk arbetsgrupp skulle kunna tjäna detta syfte. Redan upprättandet av en sådan grupp med företrädare för riksdagspartierna skulle innebära att frågan förs framåt. Behovet av parlamentarisk förankring är så mycket större sedan de nordiska regeringarna upprättat en samarbetsgrupp i zonfrågan. Utskottet ansluter sig därför till motionärernas bedömning och föreslår att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna att en parlamentarisk arbetsgrupp bör knytas till regeringarnas arbete för en kärnvapenfri zon i Norden. Utskottet tillstyrker därmed yrkande 10 i motion U402 (c).

dels att utskottets hemställan i moment 3 bort ha följande lydelse:

3. beträffande *parlamentarisk arbetsgrupp för kärnvapenfri zon*

att riksdagen med bifall till yrkande 14 i motion 1986/87:U413 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anförde.

2. Utländska flottbesök

UU 1987/88:1

Anita Bråkenhielm, Gunnar Hökmark och Ivar Virgin (alla m) anser

dels att den del av utskottets yttrande på s. 13 som börjar med "En följd av" och slutar med "anses besvarade." bort ha följande lydelse:

En följd av kärnvapenmakternas inställning är att de sannolikt inte skulle lämna några garantier om sådana avkrävdes. Någon rätt att inspektera örlogsfartyg för att därigenom skapa klarhet i det verkliga förhållandet föreligger inte eftersom statsfartyg åtnjuter folkrättslig immunitet. Utskottet utgår liksom regeringen från att det svenska förbudet respekteras av besökande örlogsfartyg. Något uttalande därutöver anser utskottet inte vara påkallat. Med hänvisning härtill avstyrks motionerna U403 yrkande 1, U404, U405 och U406.

dels att utskottets hemställan i moment 6 bort ha följande lydelse:

6. *beträffande garantier vid utländska flottbesök m. m.*

att riksdagen avslår yrkande 1 i motion 1986/87:U403, motion 1986/87:U404, motion 1986/87:U405 och motion 1986/87:U406.

3. Utländska flottbesök

Ingemar Eliasson och Rune Ångström (båda fp) anser att den del av utskottets yttrande på s. 13 som börjar med "Om fortsatta" och slutar med "från kärnvapenmakter." bort utgå.

4. Utländska flottbesök

Oswald Söderqvist (vpk) anser

dels att den del av utskottets yttrande på s. 13 som börjar med "En följd" och slutar med "anses besvarade." bort ha följande lydelse:

En följd av kärnvapenmakternas inställning är att de sannolikt inte skulle lämna några garantier om sådana avkrävdes. Detta får dock inte hindra Sverige att driva denna ytterst viktiga fråga vidare. Kärnvapenmakterna bedriver i denna sak utpressning mot icke kärnvapenstater och mot små neutrala länder som vårt. Kan inte garantier lämnas bör inte heller flottbesök av detta slag välkomnas. Förlusten av ett utbyte av detta slag kan bäras med jämnmod och uppvägs mer än väl av den höjning av Sveriges prestige utanför kärnvapenmakternas krets som ett sådant ställningstagande medför. Detta bör ges regeringen till känna. Därmed tillstyrks motionerna U403 yrkande 1, U404, U405 samt U406.

dels att utskottets hemställan i moment 6 bort ha följande lydelse:

6. *beträffande garantier vid utländska flottbesök m. m.*

att riksdagen med bifall till yrkande 1 i motion 1986/87:U403, motion 1986/87:U404, motion 1986/87:U405 och motion 1986/87:U406 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anför.

5. Nedrustningspolitikens framtida inriktning

UU 1987/88:1

Ingemar Eliasson (fp), Anita Bråkenhielm (m), Rune Ångström (fp) Gunnar Hökmark (m) och Ivar Virgin (m) anser

dels att den del av utskottets yttrande på s. 14 som börjar med "Utskottet gör" och slutar med "yrkande 8 avstyrks." bort ha följande lydelse:

Utskottet gör sammanfattningsvis bedömningen att en systematisk säkerhetspolitisk beredning och prioritering av möjliga initiativ på det nedrustningspolitiska området liksom en analys av tänkbara konsekvenser för vår egen del ligger väl i linje med Sveriges långsiktiga intress.

Även om arbetsformerna och resurstilldelningen i huvudsak är anpassade till de krav som nu kan ställas, finner utskottet det angeläget att det kontinuerligt övervägs på vilket sätt i landet tillgängliga kunskaper och resurser bäst skall kunna samordnas och fördelas för att nedrustningspolitiken, bl. a. enligt de intentioner som kommit till enhälligt uttryck under beredningen av 1987 års försvarsbeslut, skall förbli en verksam och integrerad del av vår säkerhetspolitik. Motion U410 yrkande 8 får härmed anses besvarat.

dels att utskottets hemställan i moment 7 bort ha följande lydelse:

7. beträffande *nedrustningspolitikens framtida inriktning och arbetsformer*

att riksdagen förklarar yrkande 8 i motion 1986/87:U410 besvarat med vad utskottet anfört,

6. Kärnvapens förenlighet med gällande konventioner

Oswald Söderqvist (vpk) anser

dels att den del av utskottets yttrande på s. 21 som börjar med "En rättslig prövning" och slutar med "avstyrks därmed." bort ha följande lydelse:

En rättslig prövning skulle bringa klarhet över dessa förhållanden. Det måste betecknas som klart otillfredsställande att FN-stadgan inte är klart entydig på denna punkt. Om prövningen skulle få ett negativt resultat, dvs. stadgan tillåter användning av kärnvapen, blir det i fortsättningen ett hårt och för kärnvapenmakterna oerhört betungande argument i debatten om att tillskapa en konvention av det slag som Indien föreslagit. Utskottet tillstyrker därmed motion U414.

dels att utskottets hemställan i moment 27 bort ha följande lydelse:

27. beträffande *kärnvapens förenlighet med gällande konventioner*
att riksdagen med bifall till motion 1986/87:U414 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

7. Begreppet Gemensam säkerhet

Anita Bråkenhielm, Gunnar Hökmark och Ivar Virgin (alla m) anser

att meningen på s. 9 i utskottets yttrande som lyder: "Gemensam säkerhet ger en tryggare värld än en politik grundad på kärnvapenavskräckning." bort utgå.

1. Frysning av kärnvapenarsenalerna

Anita Bråkenhielm, Gunnar Hökmark och Ivar Virgin (alla m) anför:

I ett läge där supermakterna gjort långtgående utfästelser om verkliga reduktioner i kärnvapenarsenalerna synes det angeläget att fortsätta på denna väg. Provstoppsfrågan, som är en väl definierad del i ett större s. k. frysförslag, har förutom i de bilaterala förhandlingarna mellan supermakterna också sin givna plats i CD i Genève. Att komplicera förhandlingarna med att t. ex. definiera vad som kan anses vara kärnvapenbärare eller vad som i övrigt skulle ingå i en s. k. frys ter sig i nuvarande läge som en betydande risk att försena arbetet på en kärnvapennedrustning.

2. Bortskaffande av kvarlämnad krigsmateriel

Gunnel Jonäng och Pär Granstedt (båda c) anför:

Det är enligt vår mening ytterst angeläget att frågan om bortskaffande av kvarlämnad krigsmateriel även fortsättningsvis drivs med kraft av den svenska regeringen, även om det av olika skäl för närvarande är svårt att åstadkomma något genombrott i FN. De alltmer utstuderade moderna försåtvapnen, såsom landminor med splitterverkan, utgör en fruktansvärd fara även lång tid efter det att fientligheter mellan krigförande länder upphört. De drabbar oskyldiga, ibland generationer efter det de utplacerats och bidrar därigenom till att förlänga krigets lidande och det hat som kriget utsår.

Den svenska regeringen bör därför noggrant pröva vilka vägar som kan stå öppna för att nå framsteg på detta viktiga humanitära område.

3. Bifogande av dokument

Anita Bråkenhielm, Gunnar Hökmark och Ivar Virgin (alla m) anför:

Vi vill uttrycka en mycket stor tveksamhet inför det ändamålsenliga i att som bilaga till utskottets betänkande bifoga ett långt, svårpenetrerat och på främmande språk avfattat dokument rörande endast en av de många viktiga frågor som avhandlas i detta betänkande.

International Conference on the Relationship between Disarmament and Development

UU 1987/88:1
Bilaga

24 August–11 September 1987
New York

DRAFT FINAL DOCUMENT

Preamble

The States participating in the International Conference on the Relationship between Disarmament and Development, desirous of:

(a) *Enhancing and strengthening the commitment of the international community to disarmament and development and giving impetus to renewed efforts in both these fields;*

(b) *Raising world consciousness that true and lasting peace and security in this interdependent world demands rapid progress in both disarmament and development;*

(c) *Directing global attention at a high political level on the implications of world-wide military spending against the sombre background of the present world economic situation;*

(d) *Looking at disarmament, development and security in their relationship in the context of the interdependence of nations, interrelationships among issues and mutuality of interests;*

(e) *Taking greater account of the relationship between disarmament and development in political decision-making;*

(f) *Furthering the international community's collective knowledge of the military and non-military threats to security;*

adopt the following Final Document:

1. *In the Charter of the United Nations, Member States have undertaken to promote the establishment and maintenance of international peace and security with the least diversion for armaments of the world's human and economic resources. The Member States also express in the Charter their determination to employ international machinery for the promotion of the economic and social advancement of all peoples. The United Nations has thus a central role to play for the promotion of both disarmament and development.*

2. *Disarmament and development are two of the most urgent challenges facing the world today. They constitute priority concerns of the international community in which all nations – developed and developing, big and small,*

nuclear and non-nuclear – have a common and equal stake. Disarmament and development are two pillars on which enduring international peace and security can be built.

UU 1987/88:1
Bilaga

3. The continuing arms race is absorbing far too great a proportion of the world's human, financial, natural and technological resources, placing a heavy burden on the economies of all countries and affecting the international flow of trade, finance and technology, in addition to hindering the process of confidence-building among States. The global military expenditures are in dramatic contrast to economic and social underdevelopment and to the misery and poverty afflicting more than two thirds of mankind. Thus, there is a commonality of interests in seeking security at lower levels of armaments and finding ways of reduce these expenditures.

4. The world can either continue to pursue the arms race with characteristic vigour or move consciously and with deliberate speed towards a more stable and balanced social and economic development within a more sustainable international economic and political order; it cannot do both.

5. Global interest in the relationship between disarmament and development is reflected in proposals by a politically and geographically broad spectrum of States since the early days of the United Nations. There is an increasing understanding of this relationship, in part due to the expert studies and reports prepared by the United Nations.

6. The contrast between the global military expenditures and the unmet socio-economic needs provides a compelling moral appeal for relating disarmament to development. There is also a growing recognition that both overarmament and underdevelopment constitute threats to international peace and security.

7. The convening under the aegis of the United Nations of this International Conference on the Relationship between Disarmament and Development is a landmark in the process of undertaking, at a political level, the multilateral consideration of the relationship between disarmament and development.

Relationship between disarmament and development in all its aspects and dimensions

8. While disarmament and development both strengthen international peace and security and promote prosperity, they are distinct processes. Each should be pursued vigorously regardless of the pace of progress in the other; one should not be made a hostage to the other. Pursuit of development cannot wait for the release of resources from disarmament. Similarly, disarmament has its own imperative separate from the purpose of releasing resources for development.

9. However, disarmament and development have a close and multidimensional relationship. Each of them can have an impact at the national, regional and global level in such a way as to create an environment conducive to the promotion of the other.

10. The relationship between disarmament and development in part derives from the fact that the continuing global arms race and development

compete for the same finite resources at both the national and international levels. The allocation of massive resources for armaments impedes the pursuit of development to its optimal level.

UU 1987/88:1
Bilaga

11. Considering the present resource constraints of both developed and developing countries, reduced world military spending could contribute significantly to development. Disarmament can assist the process of development not only by releasing additional resources but also by positively affecting the global economy. It can create conditions conducive to promoting equitable economic and technological co-operation and to pursuing the objectives of a new international economic order.

12. Real economic growth as well as just and equitable development, and particularly the elimination of poverty, are necessary for a secure and stable environment at the national, regional and international levels. They can reduce tensions and conflicts and the need for armament.

13. In the relationship between disarmament and development, security plays a crucial role. Progress in any of these three areas would have a positive effect on the others.

14. Security is an overriding priority for all nations. It is also fundamental for both disarmament and development. Security consists of not only military, but also political, economic, social, humanitarian and human rights and ecological aspects. Enhanced security can, on the one hand create conditions conducive to disarmament and, on the other provide the environment and confidence for the successful pursuit of development. The development process, by overcoming non-military threats to security and contributing to a more stable and sustainable international system, can enhance security and thereby promote arms reduction and disarmament. Disarmament would enhance security both directly and indirectly. A process of disarmament that provides for undiminished security at progressively lower levels of armaments could allow additional resources to be devoted to addressing non-military challenges to security, and thus result in enhanced overall security.

15. An effective implementation of the collective security provisions of the Charter of the United Nations would enhance international peace and security and thus reduce the need of Member States to seek security by exercising their inherent right of individual or collective self-defence, also recognized by the Charter. The judgement as to the level of arms and military expenditures essential for its security rests with each nation. However, the pursuit of national security regardless of its impact on the security of others can create overall international insecurity, thereby undermining the very security it aims at promoting. This is even more so in the context of the catastrophic consequences of a nuclear war.

16. It is widely accepted that the world is overarmed and that security should be sought at substantially lower levels of armaments. The continued arms race in all its dimensions, and its spreading into new areas, pose a growing threat to international peace and security and even to the very survival of mankind. Moreover, global military spending on nuclear and conventional arms threatens to stall the efforts aimed at reaching the goals of

development so necessary to overcome non-military threats to peace and security.

UU 1987/88:1
Bilaga

17. The use or threat of use of force in international relations, external intervention, armed aggression, foreign occupation, colonial domination, policies of *apartheid* and all forms of racial discrimination, violation of territorial integrity, of national sovereignty, of the right to self-determination, and the encroachment of the right of all nations to pursue their economic and social development free from outside interference constitute threats to international peace and security. International security will be guaranteed in turn to the extent that peaceful and negotiated solutions to regional conflicts are promoted.

18. Recently, non-military threats to security have moved to the forefront of global concern. Underdevelopment and declining prospects for development, as well as mismanagement and waste of resources, constitute challenges to security. The degradation of the environment presents a threat to sustainable development. The world can hardly be regarded as secure so long as there is polarization of wealth and poverty at the national and international levels. Gross and systematic violations of human rights retard genuine socio-economic development and create tensions which contribute to instability. Mass poverty, illiteracy, disease, squalor and malnutrition afflicting a large proportion of the world's population often become the cause of social strain, tension and strife.

19. Growing interdependence among nations, interrelationship among global issues, mutuality of interests, collective approach responding to the needs of humanity as a whole and multilateralism provide the international framework within which the relationship between disarmament, development and security should be shaped.

Implications of the level and magnitude of the continuing military expenditures, in particular those of the nuclear-weapon States and other militarily important States, for the world economy and the international economic and social situation, particularly for developing countries

20. The current level of global military spending in pursuit of security interests represents a real increase of between four and five times since the end of the Second World War. It also reflects approximately 6 per cent of the world gross domestic product and has been estimated to be more than 20 times as large as all official development assistance to developing countries. During the 1980s, global military expenditure has grown on an average at a faster rate than during the second half of the 1970s.

21. The bulk of global military spending remains concentrated among some developed countries that also carry out almost all the world's military research and development. It has been estimated that global expenditure on military research and development represents approximately one quarter of the world's expenditure on all research and development. During recent years, as weapons have become more sophisticated, the rate of increase in spending on military research and development has been higher than the general increase in military expenditures.

22. The military sector also consumes a significant proportion of world energy resources and non-energy minerals and diverts skilled human

resources and industrial production, which could be utilized in other sectors. Moreover, the production and stockpiling of armaments, particularly of nuclear and chemical weapons, poses a significant threat to the environment.

23. While arms exports are dominated by a number of developed countries, the developing countries account for a major share of arms imports. The adverse development implications of such transfers outweigh immediate trade benefits to the suppliers and security gains to the recipients.

24. In contrast to the current level and trends in global military expenditure, the state of the world economy in the 1980s has been characterized by a slow-down in growth of demand and output compared with the preceding two decades, generally lower rates of inflation, difficulties in many countries in adapting to structural changes, a mounting stock of debt, high real interest rates, inadequate net flows of financial resources, shifts in exchange rates, high and increasing levels of protection, commodity prices depressed to their lowest level in 50 years, terms-of-trade losses sustained by commodity exporting countries, and a generally insecure economic environment in which millions of people still lack the basic conditions for a decent life.

25. The use of resources for military purposes amounts to a reduction of resources for the civilian sector. Military spending provides little basis for future industrial civilian production. Military goods are generally destroyed or soon used up. While there are some civilian by-products of military research and training there are better direct, non-military routes to follow.

26. The opportunity cost of military expenditures over the past 40 years has been and continues to be borne by both developed and developing countries, as there is a pressing need for additional resources for development in both groups of countries. In developing countries, it has been estimated that close to 1 billion people are below the poverty line, 780 million people are undernourished, 850 million are illiterate, 1.5 billion have no access to medical facilities, an equally large number are unemployed, and 1 billion people are inadequately housed. In developed countries, resources are required, *inter alia*, for meeting the priority needs of urban renewal, the restoration of some of the infrastructures, the reduction of unemployment, the protection of the environment, the further development of welfare systems and the development of non-conventional sources of energy. The developing countries are doubly affected: (a) in proportion to the expenditure they incur themselves; and (b) because of the disturbing effect of military expenditure on the world economy.

27. The present world economic situation should also be seen in the context of the arms race. For certain countries the high deficits caused by military expenditures as well as the cumulative effect of subsequent rise in the interest rates have the effect of diverting substantial flows of capital away from development activities. In this sense, the whole world is affected by the arms race.

28. Moreover, military-related production tends to be capital-intensive, usually creating fewer jobs than would result if an equivalent amount of public funds had been spent on civil projects. Inefficiency associated with the non-competitive conditions of the military market-place has a negative effect throughout the economy, including productivity and cost, and on its

competitive position in the international market.

UU 1987/88:1

Bilaga

29. Global military expenditure has an impact on the world economy through interdependence among nations and the interrelationship between the global macro-economic variables. Attempts at understanding the present world economic situation and attaining stable and sustainable growth need to take account of the current levels of military expenditures.

Ways and means of releasing additional resources through disarmament measures for development purposes, in particular in favour of developing countries

30. Apart from promoting international peace, security and co-operation, disarmament can improve the environment for the pursuit of development by:

(a) Releasing resources from the military to the civilian sector at the national level;

(b) Removing the distortions in the national and international economy induced by military expenditure;

(c) Creating favourable conditions for international economic, scientific and technological co-operation and for releasing resources for development at the regional and international levels, on both a bilateral and a multilateral basis.

31. Resources released as a result of disarmament measures should be devoted to the promotion of the well-being of all peoples, the improvement of the economic conditions of the developing countries and the bridging of the economic gap between developed and developing countries. These resources should be additional to those otherwise available for assistance to developing countries.

32. The release of additional resources for the civilian sector is in the interest of both industrialized and developing countries, as it would mean the stimulation of economic growth, trade and investment. Among developing countries, this could also mean additional resources to meet pressing socio-economic needs, while in the developed countries it could contribute to the achievement of the goals of social welfare. However, working towards the release of resources through disarmament is not enough; an international development strategy is a vital stabilizing element in international relations.

33. The disarmament dividend may be obtained in a variety of forms. These could include trade expansion, technological transfers, the more efficient utilization of global resources, the more effective and dynamic international division of labour, the reduction of public debt and budgetary deficits, and increased flows of resources through development assistance, commercial and other private flows or transfers of resources to the developing countries.

34. Past experience has shown that conversion from military to civilian production need not present insurmountable problems.

35. With a view:

(a) To fostering an interrelated perspective on disarmament, development and security;

(b) To promoting multilateralism as providing the international framework for shaping the relationship between disarmament, development and security based on interdependence among nations and mutuality of interests;

(c) To strengthening the central role of the United Nations in the interrelated fields of disarmament and development:

(i) The States participating in the International Conference reaffirm their commitments in the fields of disarmament and development and reiterate their determination to adopt, both individually and collectively, appropriate measures to implement these commitments. These will include bilateral, regional and global initiatives for peaceful resolution of conflicts and disputes;

(ii) They also stress the importance of respect of the international humanitarian law applicable in armed conflicts. Respect of this law makes it easier to pave the way for a solution to conflicts, and hence ultimately to release resources for development;

(iii) They recognize the need to ensure an effective and mutually reinforcing relationship between disarmament and development and to give practical expression to it through specific measures at the national, regional and global levels;

(iv) They reaffirm the international commitment to allocate a portion of the resources released through disarmament, for purposes of socio-economic development, with a view to bridging the economic gap between developed and developing countries;

(v) In this connection, they will give further consideration:

a. To the adoption of measures to reduce the level and magnitude of military expenditures which, in addition to being an approach to disarmament, would be a means of reallocating additional resources for social and economic development particularly for the developing countries;

b. To the utilization of existing regional and international institutions for the reallocation of resources released through disarmament measures for socio-economic development, particularly in developing countries, taking due account of existing capabilities of the United Nations system; the allocation, within the framework of the United Nations, of part of the resources, including human and technical resources, presently devoted to military purposes for emergency humanitarian relief operations and critical development problems, pending the achievement of genuine disarmament under effective international control;

d. To the importance of greater openness, transparency and confidence among nations with a view to facilitating progress in both disarmament and development;

(vi) They will consider:

a. Keeping under review issues related to a conversion of military industry

- to civilian production and undertaking studies and planning for this purpose;
- b. Undertaking studies to identify and publicize the benefits that could be derived from the reallocation of military resources;
 - c. Making the results of experience in, and preparations for, solving the problems of conversion in their respective countries, available to other countries;
- (vii) They agree:
- a. To continue to assess their political and security requirements and the level of their military spending, taking into account the need to keep these expenditures at the lowest possible level, and to keep the public informed on the subject;
 - b. To assess the nature and volume of resources that may be released through arms limitation and disarmament measures and to consider including in future disarmament negotiations provisions to facilitate the release of such resources;
 - c. To carry out regularly analyses of the economic and social consequences of their military spending and to inform their public and the United Nations about them;
 - d. To appeal to appropriate regional organizations and institutions to carry out, within their mandates as appropriate, analyses of the political, military and economic factors in their regions, with a view to encouraging regional measures of disarmament and development;
- (viii) They recognize that an informed public, including non-governmental organizations, has an invaluable role to play in helping to promote the objectives of disarmament and development and creating an awareness of the relationship between disarmament, development and security. They therefore agree to take appropriate measures to keep the public informed in this regard;
- (ix) They emphasize the need to strengthen the central role of the United Nations and its appropriate organs in the field of disarmament and development, in promoting an interrelated perspective of these issues within the overall objective of promoting international peace and security;
- a. The United Nations and the specialized agencies should give increased emphasis, in their disarmament-related public information and education activities, to the disarmament-development perspective;
 - b. They request the Secretary-General of the United Nations to intensify his efforts to foster and co-ordinate the incorporation of disarmament-development perspective in the activities of the United Nations system;
 - c. The United Nations should make greater efforts to promote collective knowledge of the non-military threats to international security;
 - d. An improved and comprehensive data base on global and national military expenditures would greatly facilitate the study and analysis of the impact of military expenditures on the world economy and the international economic system. To this end, the broadest possible number of States should provide objective information on their military budgets to the United Nations according to agreed and comparable

definitions of the specific components of these budgets. In this connection, the work under way in the United Nations for a systematic examination of various problems of defining, reporting and comparing military budget data should be intensified;

UU 1987/88:1

Bilaga

- e. The United Nations should continue to undertake, on a regular basis, analysis of the impact of global military expenditures on the world economy and the international economic system. Consideration should be given to the idea of establishing a mechanism within the existing framework of the United Nations to monitor the trends in military spending;
- f. The United Nations should facilitate an international exchange of views and experience in the field of conversion;
- g. The General Assembly, in receiving the report of this Conference, is requested to keep under periodic review the relationship between disarmament and development in the light of this action programme, including its consideration at the forthcoming third special session devoted to disarmament.

